

SLOMŠKOV JEZIKOVNI NAZOR IN SLOG

Slomškov jezikovni nazor izhaja iz Kopitarjeve zamisli o ljudski, tj. izvornoslovenski osnovi slovenskega knjižnega jezika – Slomšek ustrezno nadgrajuje njegovo osrednjeslovensko naravnano teorijo z odličnim razumevanjem jezikovnih razmer na slovenskem obrobju. Zagovarjal je približevanje, medsebojno vplivanje in prepletanje slovenskih jezikovnih različic, vendar ni pristajal na jezikovni partikularizem, ki ga je prepoznaval pri Dajniku in Metelku. Zavzemal se je za enotni slovenski jezik in pisavo, osrednjeslovenskemu knjižnemu jeziku pa je pri tem priznaval pomembno vlogo, vendar ne prevlade.

Slomšek's language view stems from Kopitar's idea of a traditional, i.e. original Slovene basis of the standard Slovene language. Slomšek adds to Kopitar's 'central-Slovene' theory with his excellent understanding of the language situation on the fringes of the Slovene-speaking territory. He was a supporter of convergence, interdependence and intertwining of Slovene language varieties, but disagreed with linguistic particularism, which he recognized in Dajnko and Metelko. He strove for a standardized Slovene language and orthography, and in this granted the standard language of Central Slovenia an important role, but no supremacy.

0 Uvod

0.1 Slomšek si je v 19. stoletju prizadeval, da bi se Slovenci jezikovno prebudili in se zavestno uprli nemškemu potujčevanju, zato je veliko razmišljal in pisal o slovenskem narodu, jeziku in šolstvu. V rokopisnem dnevniku, rokopisnih in objavljenih meditacijah, pridigah, življenjepisih, duhovnih vajah, misijonskih govorih, pismih, dopisih, naukih in drugih spisih ter povestih se je zavedal, da je sobivanje z Nemci naporno in z narodnostnega ter jezikovnega vidika nevarno. Že od celovških časov mu je bilo jasno, da sta slovenski jezik in slovenska šola najpomembnejši vrednoti, ki zagotavljata slovenskemu narodu potrebne svoboščine in omejeno samostojnost v skupni državi – kot temeljno vrednoto je pri tem izpostavil spoštovanje materinščine:

Izvoljeni zbor slovenskih bratov! Stopim na besednico prvokrat pred brate mojega ljudstva. [...] Zakaj tajiš, nespametnež, da si Slovenec, ko vendar slovenstvo na svojem čelu nosiš, kaj se sramuješ svojega očeta in matere, zato ker sta Slovenca. [...] O da bi mogel danes s svojo bratovsko besedo v vas zbuditi ogenj navdušenja za

jezik Slovenije ter ga v tekočih dneh leta vzdržati tu v vaši sredi v svetlem plamenu.
(Slomšek 1821.)

1 Slomškov jezikovni nazor

1.1 Slomšek je svoje poglede na slovenski jezik najbolj neposredno predstavil leta 1838 v pridigi *Dolžnost svoj jezik spoštovati*. Pridiga govori o apologetski razsežnosti slovenskega maternega jezika (Slomšek 2001: 7), ki ga Slomšek utemeljuje (1) teološko: »Naš slovenski jezik je božji dar, nam Slovincem izročen [...]«¹ (jezikovno odpadništvo je označil za greh: »Oh veliko se najde nehvaležnih trapastih Slovincov, ki rajši nemško imajo ino se svojega maternega jezika clo sramujejo ino ne pomislijo, da je pregrešno se svojega jezika sramovati, ga zatajiti ino clo pozabiti.«), in (2) etično (Grmič 1989: 418), pri tem pa je posegal tudi v jezikovno politiko (Orožen 1996a: 105). Za jezikovno vzgojo otrok sta še pred šolo in državo zadolžena oče in mati: »Ravno v tem jeziki, ki so vas vaši ljubi starejši žebrati in o lepo marnvati vučili, ste dolžni tudi vi svoje otroke učiti [...]; kako nemarno bi bilo, da bi stareši vi svoj materni jezik svojih otrok ne učili, kakor so naučili vaši očetje in matere vas.«; straši morajo vzgajati svoje otroke v narodnostnem duhu: »Oj, ljubi, lep ino pošten, slovenski materni jezik, s katerim sem prvič svojo ljubeznivo mamó ino dobrega ateja klical [...] tebe hočem kakor najdražji spomin svojih rajnih starejšev hvaležno spoštovati ino ohraniti [...], da kakor je moja prva beseda slovenja bila, naj tudi moja poslednja beseda slovenja bo.« Že pred šolo jim je treba privzgojiti skrb za slovenski jezik: »Materni jezik je najdražja dota, ki smo jo od svojih starih zadobili; skrbno smo ga dolžni hraniti, olupšati ino svojim mlajšim zapustiti.« Slomšku je častno biti Slovenec: »Ne bodi vas sram da ste Slovenci; to naj bo naša čast.« Jezik razume kot najvišjo vrednoto, ki določa narod in njegovo kulturo: »Ravno tak bi tudi vi ino vaši otroci v kratkih letah za enega človeka manj veljali, ako bi slovenje marnvati kar več ne znali. [...] Ljubite svoj rod, spoštujte svoj jezik.« Jezikovno odpadništvo izenači z narodnim: »Slovenci, ki svoj jezik malopridno zatajijo ino hočejo Nemci biti, so podobni neumnemu kmetu [...]. Rojen Slovenec, ki svoj narod zataji je podoben prigreti jedi, ki nobenemu zdrava ni [...] ino je kakor preoblečen vran od vseh zaničvan«, oboje pa ga boli, ker se zaveda, da je med Slovenci vse preveč nemškutarjev. Pridigo kljub temu zaključí optimistično, s strpno svetopisemsko mislijo, naj se Bog hvalí v vseh jezikih in s spoznanjem, da sta jezikovna enakopravnost in strpnost – »/Ž/alostno bi

¹ Slomšek je tak metafizični odnos do jezika razvijal celo življenje in ga je javno razlagal pri svojem narodnoprebuditeljskem delu, kjer je vedno poudarjal, da je slovenski jezik prvi garant za obstoj slovenskega naroda. V Slomškovi zapuščini je ohranjen njegov tretji govor, ki ga je imel v mariborski čitalnici (objavljen v *Drobtinica* XXI, 90); v njem je ponovil misel iz pridige *Dolžnost svoj jezik spoštovati*, da sta jezikovno in narodnostno odpadništvo ena izmed sedmih največjih grehov vsakega naroda, nato pa je ponovno poudaril, da je jezik največja vrednota: »Jezik je najzlahtnejši telesni dar božji; pismo našega roda, po njem se spoznamo in spoštujemo; narodna beseda je večjidel mati narodne slave, ali pa mačeha, če jo pustimo v nemar.«

bilo orgel petje, ako bi vse piščale enako pele. [...] Ne zaničujte ptujih jezikov.« – dopolnjeni z osebnim poštenjem in posluhom za pravičnost – »/S/krbite, pošteni Slovenci, svojim otrokom za nemško besedo; al skrbite jim tudi za poštene ljudi, za pošteno krščansko hišo, v katero jih daste.« – temeljna pogoja za sobivanje narodov v Evropi.

1.1.1 Ni čudno, da sta njegova jezikovna strpnost in narodna zavednost najbolj motila nemškutarje, ki so jim bili Slovenci trn v peti. Slomška je njihova gonja zelo prizadela; še pet dni pred svojo smrtjo je z bolečino opisoval take nezdrave razmere v svoji škofiji. Pri duhovnih vajah za duhovnike v Rogaški Slatini je 19. septembra 1862 potožil:

Že od pamtiveka ni vrela nemška kri po Štajerskem v žilah nekaterih exaltados nemštva, ki so nemški bodisi po rodu ali po odpadu v toliki meri, kakor v letu 1862. Zgleda kakor da sploh ne morejo več prenašati oživljenja Slovencev v jeziku in omiki; in ker ne gre izumiranje našega narodnega značaja in našega jezika tako naprej, kakor je šlo že stoletja, bi radi ta razcvit z vsem orožjem laži in sumničenja s silo zatrli.

Nemškutarji so mu to zadnjo obsodbo tako zamerili, da so po končanem pogrebu prišli zaslepljeni s sovraštvom k Slomškovem grobu vanj pljuvali in kričali: »To imaš, slovenski svetnik!«² (Martelanc 1974: 56.)

1.1.2 Slomšek se je zavedal, da so slovenski jezik, šola in kultura najpomembnejši braniki pred nemškim potujčevanjem, zato si je ves čas prizadeval za enakopraven položaj slovenskega jezika. Zagovarjal je pravico do uradne rabe slovenščine v vseh socialno- in funkcijskozvrstnih položajih jezika, predvsem pa v uradovalnem jeziku in v šoli. Boj za enakopravnost slovenskega jezika je razumel tudi kot boj za narodne pravice, in je postavljал slovenski jezik kot temeljni pogoj za obstanek Slovencev. Leta 1862 je v govoru na otvoritvi prve čitalnice v Mariboru vzneseno poudaril romantično misel o samozavestnem in ponosnem narodu, ki ima dve največji svetinji: pravo vero in materni jezik (kot največji telesni božji dar). Slovence je spodbujal, naj povzdigujejo slavo svojega jezika, kajti le omikan in kultiviran jezik bo lahko slavil tudi svoj narod. Materni jezik naj bo zato prva skrb vsakega Slovenca:

Veselo pozdravim, prijatelji moji, vrlo načelo naše slovenske čitalnice [...], ki smo si roke podali, povzdigovati slavo jezika svojega, ki je toliko časa pospaval nepoznan in zaničevan največ od svojih lastnih sinov, nad katerimi po pravici mati Slava toži, rekoč: Otroke sem izredila in odgojila, oni pa so me zaničevali! Ne daj Bog, da bi tako ostalo. [...] Hočemo, naj bi slovenska beseda slovela, imela čast vpričo narodov, naših sosedov: sami jo prvi spoštujmo, ne toliko v praznih besedah in malovrednem pričkanju, temveč v dejanju in slavni obnoši slovenski. Beseda materina bodi nam

² Citirano po POLJANEC – HRASTEJ 1962: 133. Avtorja se sklicujeta na pričevanje grobarja in dodajata: »Zgoditi se je moral tudi ta sramotni dogodek, da so ob pogrebu tudi sovražniki po svoje izkazali svoje pričevanje za njegovo svetost.«

navadna v naših družbah in pri veselicah; na izprehodu, kakor doma naj se beseda materina čuje in slovi. Tako bodo poštene tujci našo slovensko besedo spoštovali, če bodo spoznali, da jo mi prvi spoštujemo.

1.1.3 Slomšek je enako razmišljal tudi o slovenščini v šoli. Njegovo stališče je bilo jasno: materinščina je zakon za nedeljsko šolo, ki ponuja najosnovnejšo izobrazbo, za ljudsko šolo pa je bil prepričan, da učenje nemškega jezika v njej ne sme potekati na škodo drugih, za narodovo izobrazbo potrebnih predmetov. Zagovarjal je torej pouk materinščine, toda njegova odprtost mu je narekovala še misel, da je v šolah potrebna tudi nemščina, ki naj se poučuje v slovenskih trgih od tretjega razreda naprej, nemške šole v mestih pa naj po načelu enakopravnosti nemškega in slovenskega učnega jezika na Kranjskem uvedejo v tretjem razredu slovenščino. Misel je bila dobra in značilna za Slomškovo razumevanje jezikovnega pouka na Slovenskem ter skladna z njegovim že predstavljenim razmišljanjem o enakopravnem položaju slovenskega (učnega) jezika v stari Avstriji, žal pa se v šolski praksi ni uveljavila. Ministrstvo je sprejelo Slomškov predlog, vendar so ga v praksi izvajali le v slovenskih šolah, ki so od leta 1851 morale sprejeti raznarodovalno dvojezičnost, kljub zagotovitvi ministra Leona Thuna, da bo glede šolstva upošteval Slomškove nasvete. Ker je korespondenca med Slomškom in Thunom izgubljena, je težko soditi, kakšno je bilo glede tega Slomškovo stališče in kaj je Thun v resnici upošteval, dejstvo pa je, da Slomšek nikoli ni dovoljeval dvojezičnih katekizmov na Slovenskem – verouk se je moral poučevati v materinščini in se ni smel izrabljati kot sredstvo za učenje tujega jezika (Kovačič 1962: 243).

1.1.4 Zanimivo je, da Slomšek nikoli ni učil slovenske slovnice v maternem jeziku. Bogoslovcem v Celovcu jo je razlagal v nemščini, Blaže in Nežica sta se v Slomškovi nedeljski šoli sicer učila v slovenščini, pa v njej nista poslušala slovnice, izjemoma le nekaj malega pravopisnih navodil. Učenje slovnice se je v skromnih obrisih začelo šele pri pouku nemškega jezika, ko je Slomšek poskušal razložiti osnovne pojme iz oblikoslovja, nekaj malega pa je namenil še skladnji in besedju. Pri tem je vendar potrebno poudariti, da je Slomšek govoril v nedeljski šoli slovensko tudi pri urah nemščine in da je uporabljal predvsem slovenske strokovne izraze (Brumen 1936: 68–70).

1.2 Slomšek si je slovenščino najprej oblikoval pri branju *Svetega pisma* in spisov cerkvenih očetov, predvsem njihovih pridig (Kosar 1997: 19), med slovenskimi pesniki pa je zelo rad prebiral Vodnika in Prešerna. Temeljno slovniško znanje si je pridobil pri učenju latinščine in nemščine, izpopolnjeval pa ga je z osebnimi stiki, najprej z Jarnikom, kasneje pa z Metelkom in štajerskimi slovničarji Zagajškom, Dajnikom, Murkom in Muršcem, na njegov jezikovni nazor pa sta odločilno vplivala Dobrovsky in Kopitar. Slomšek je sledil zlasti Kopitarjevi zamisli o izvimoslovenski osnovi slovenskega knjižnega jezika, tj. pozitivni ljudski jezikovni kulturni dediščini (Orožen 1996b: 61), ki jo je nadgradil s prizadevanji za kulturno pisno in ustno izražanje ter ne prestrogo zavezanostjo slovniški pravilnosti.

Njegova slovnica *Inbegriff der slowenischen Sprache* sicer ni bila nikoli natisnjena (rokopis hrani Univerzitetna knjižnica v Mariboru), vendar kaže, da je Slomšek v prvi polovici 19. stoletja odločilno sodeloval pri oblikovanju enotne slovenske knjižne norme. Zavzemal se je za enotni knjižni jezik in odklanjal vse poskuse, normirati več knjižnih različic. Zavedal se je, da pokrajinske knjižne različice na Slovenskem niso produktivne in da morajo slovenski pisci v 19. stoletju poiskati skupno jezikovno pot in tako uveljaviti svojo narodno in jezikovno identiteto v Avstro-Ogrski. Čeprav je bil po rodu Štajerec, je intuitivno sledil Kopitarjevimi jezikovnim načrtom, tako da je priznal vodilno vlogo osrednjeslovenski jezikovni tradiciji in sprejel vseslovenski jezikovni koncept. Jezikovni nazor, ki si ga je tako oblikoval, je bil nujno kompromis med njegovim jezikovnim čutom in jezikovno odprtostjo. Štajerske in koroške jezikovne možnosti, ki jih je poznal iz svoje jezikovne izkušnje (Orožen 1996a: 107), so sicer nakazovale uresničevanje pokrajinsko utemeljenih izročil knjižnega jezika, toda t. i. Slomškova jezikovna šola (Toporišič 1992: 76) je tako skrajnost dovolj uspešno preseгла z odprtostjo do osrednjeslovenskega jezikovnega prostora. V pismu Bleiweisu je zapisal: »[...] meni je prav, de Krajnci zvonec nosite, pa pozabiti ne smejte, da smo tudi mi Slovenci, in ne terjajte, da bi vselej le Vaša veljala.« (*Arhiv za zgodovino in narodopisje* I, 317.)

1.2.1 Slomšek seveda ni ostal samo Kopitarjev epigon, ampak ga je glede jezika tudi ustrezno dopolnil in nadgradil (Orožen 1996a: 108). Ko je razmišljal o usodi slovenskega jezika, je zagovarjal približevanje, medsebojno vplivanje in prepletanje slovenskih jezikovnih različic, in sicer je pri njihovem postopnem poenotenju priznaval osrednjeslovenskemu knjižnemu jeziku vodilno vlogo, ni pa pristajal na njegovo prevlado. Razmišljal je, kaj je dobro za vse Slovence, in zato se je zavzemal za enoten jezik in pisavo (Kovačič 1962: 241). Tako razumevanje jezikovnih razmer na Slovenskem je prenašal na bogoslovce v Celovcu, ko jim je kot spiritual pri pouku slovenskega jezika svetoval, naj berejo osrednjeslovenske avtorje (Vodnika, Ravnikarja, Prešerna) in se dodatno izpopolnjujejo v slovenščini (Brumen 1936: 43). Za jezikovne učbenike jim je ob svoji rokopisni slovnici priporočal še Kopitarjevo, sam pa je uporabljal tudi takrat nastajajočo Metelkovo, ki mu jo je avtor pošiljal v korekture.³ Med Štajerci je bil ob Kremplu in Murku edini, ki se je upr. Dajnkovim jezikovnim načrtom, da bi štajerski Slovenci pisali svojo različico knjižnega jezika, t. i. vzhodnoštajerski knjižni jezik, ki se je v prvi polovici 19. sto-

³Na Slomškovo pomembno vlogo pri oblikovanju slovenske knjižne norme v 19. stoletju opozarja F. KRAMBERGER (1971: 116): »Tako se je Slomšek znanstveno poglobljal v preteklost slovenskega jezika in skupaj z drugimi jezikoslovci svojega časa polagal temelje bodočemu razvoju. [...] Ves čas svojega življenja se je držal načela: Sveta vera bodi vam luč, materni jezik pa ključ do narodne zveličavne omike.« Jarnik je leta 1824 podaril Slomšku Dobrovskega *Institutiones linguae slavicae*, istega leta pa je dobil tudi Vukovo *Narodno srpsko pesmarico*, v kateri je hranil staroslovensko abecedo; sam si je priskrbel *Bukvar staroslovenski*, ki je izšel v Budimgradu 1819, hkrati pa je na korekturnih polah spremljal nastajanje Metelkove slovnice in se o njej pogovarjal tudi z Jarnikom.

letja uveljavljaj v pokrajini med Dravo in Muro (Jesenšek 1998a: 93). Temu jeziku je priznaval le pozitivno posredovalno vlogo, ki jo je opravil pri zblizevanju in poenotenju prekmurskega in osrednjeslovenskega knjižnega jezika,⁴ sicer pa je podpiral Murkova prizadevanja za slovenski knjižni jezik⁵ in zagovarjal enotno knjižno normo na celotnem slovenskem narodnostnem ozemlju. Njegov jezikovni nazor ni pristajal na jezikovni partikularizem, ki ga je prepoznaval v Dajnkovi⁶ in Metelkovi⁷ slovnici, zato se je zavestno lotil oblikovanja slovenskega knjižnega jezika, ki združuje v sebi glasoslovno in oblikoslovno normativnost osrednjeslovenskega knjižnega jezika z nekaterimi koroškimi pokrajinskimi rešitvami, skladijsko in leksikalno pa ga nadgrajujejo značilnosti vzhodnoštajerskega in prekmurskega knjižnega jezika. Taki jezikovni opredelitvi je ostal zvest kot slovnicař, prevajalec, pisec uãbenikov in pridigar.

1.2.2 Ljudski jezik je bil ves ãas osnova, na kateri je Slomšek gradil idejo enotne knjižne norme, ki bo jezikovno združila vse Slovence. »Podlaga vsake naravne ljudske omike je gojitev ljudskega jezika, brez nje ostane vsako ljudstvo v zibeli svoje izobraženosti.«⁸ Tako kot Kopitar je tudi Slomšek zagovarjal ljudsko osnovo slovenskega knjižnega jezika in je pri tem loãil nareãje, ki mu je funkcijskozvrstno pomenilo predvsem vsakdanji sporazumevalni jezik kmetov, od knjižnega (ljudskega) jezika, ki raste iz slovenske ljudske govorice, in je jezik večine, ne pa le ozke jezikovne elite središãa, jezikovno praviloma dolensko zaznamovane. Čeprav Kopitar še ni jasno pokazal, kako lahko t. i. ljudski jezik preraste v knjižnega (Orožen 1996b: 58), je Slomšek poskušal izpeljati to v praksi tako, da je v knjižno besedišãe prenašal besedje iz slovenskega nareãnega alpskega in panonskega prostora, v glasoslovju, oblikoslovju in skladnji pa je sooãal gorenjskodolenske in koroškoštajerske pokrajinskopogovorne značilnosti. Ljudski govor je uspešno prenesel v svoje pridige in druge spise, pri tem pa ga je predvsem stilistiãno tako oplenitil, da je ljudski jezik res prerastel v lep, živ in razumljiv knjižni jezik.

⁴ Slovenci, ki so živeli na levi strani Mure, so dobili prve tiske šele v 18. stoletju, ko so prekmurski protestanti oskrbeli svoje vernike s katekizmom, abecednikom in prevodom svetega pisma (Štefan Küzmiã, *Nouvi Zakon*, 1771) in tako doloãili normo in predpis prekmurskemu knjižnemu (OROŽEN 1996c: 356–372), ki se je glasoslovno, oblikoslovno, skladijsko in v besedju (JESENŠEK 1998b: 121–138) razlikoval od osrednjeslovenskega; v prvi polovici 19. stoletja sta v slovenskem jezikovnem prostoru soobstajali dve knjižni različici jezika, izhajajoãi iz alpskega in panonskega prostora (OROŽEN 1996c: 80–102), ki sta se zaradi kulturnozgodovinskih in sociolingvistiãnih vzrokov morali poenotiti (JESENŠEK 1996: 113–126).

⁵ Slomšek je zelo cenil Murkovo slovarsko in slovnicařsko delo – Murko je jezikovno pregledal njegovega *Blažeta in Nežico*, Slomšek pa je iz njegovega slovarja zavestno prevzemal veliko panonizmov v svoje besedišãe (OROŽEN 1996a: 109). Murko je v 30. letih 19. stoletja odloãno nastopil proti Dajnku in somišljenikom, ki so v t. i. vzhodnoštajerski knjižni različici slovenskega jezika natisnili skoraj 50.000 knjig. Njegova slovnica in slovar sta nakazali, kako se lahko slovenske pokrajinske jezikovne različice približajo in poenotijo, uniãujoãa kritika Dajnkove pisave in šolskega sistema pa je tudi na vzhodu Štajerske uzakonila novo pisavo, gajico, in enotno knjižno normo, t. i. novoslovenšãino. O tem prim. razprave v *Murkovem zborniku* (1998).

⁶ Peter DAIJKO, *Lehrbuch der Windischen Sprache*, Grätz, 1824.

⁷ Anton MURKO, *Theoretisch-praktische Sprachlehre für Deutsche*, Grätz, 1832.

⁸ Slomškova misel citirana po BOJC 1932: 48.

Slomšek je bil rojen govornik: »Prava pristna zgovornost je čudežna moč, ktera kraljestva zmaga, in kamnito serce prebije – dvojerezen meč. [...] Stari Latinci so djali: Pesnik se urodi, govornik pa izuči. Pervo je pred vsim resnica, drugo le podplati. Tudi govorniku mora Bog dati bistrum, močen glas, verlo postavo.« (Slomšek 1862: 3.) Črpal je iz zakladnice ljudskega jezika in slovstva, zato so ga pretoga jezikovna pravila omejevala in se jih ni rad oklepal: »Krotke naj bojo naše pravila, pogoste pa vaje slovenske zgovornosti. Tukaj velja stari pregovor: Pot zgovornosti je dolga po ravnilih, kratka po izgledih. [...] Kar je delavcu orodje, dobro alj slabo, to je govorniku jezik; potreba ga je brusiti in pisavo likati po sledečih pravilih.« (Slomšek 1862: 3.) Jezik je pojmoval kot živ organizem, ki se nenehno spreminja, slovničar pa mora le zbirati in zapisovati, kar se v jeziku dogaja, ne sme pa predpisovati in prilagajati jezika svojim slovničnim pravilom. Prednost je dajal živemu ljudskemu jeziku in prirojenemu občutku za jezik, zato je v pismu prijatelju Stojanu zapisal: »Slab pisatelj je, kdor pazi le na slovnična pravila, ne ozira pa se na blagoglasje izgovarjave. [...] /V/ dvomljivih primerih odločuje vedno blagoglasje.« (*Arhiv za zgodovino in narodopisje* I, 53.)

2 Slomškov jezikovni slog

2.1 Objavljene pridige, govori in drugi spisi dokazujejo, da je bil Slomšek odličen govornik. Imel je lastnost, ki ni dana vsakemu – znal se je povsem prilagoditi naslovniku, njegovim potrebam, pričakovanjem in sposobnostim, hkrati pa je vedno »pisal Božjo besedo veličastno in oblastno, ne pa po babje kinčano« (Slomšek 1862: 3). Njegov slog je živ in iskrič, saj je sam zapisal, da sovraži vodeničnost, mlačnost, mračnost, medlost, nelogičnost, zmedenost, preobširnost, dolgočasnost, presekanost in posiljenost – »[...] /T/ake besede so poslušavci in bravci hitro siti, kakor nezabeljene moke in neslane jedi.« (Slomšek 1862: 3.)

2.1.1 Za Slomškov slog⁹ so značilna zanimiva stalna rekla iz slovenske narodove zakladnice, npr.: *Priti v nič. – Pisano gledati. – Ljudi obirati. – Iztegati hud jezik. – Pripravilo si je strašno železje. – Beraška palica se v roki vgreje. – Podplate na beračiji raztrgati. – Denarja se mu mili. – Zemlja, na kateri je moja zibela tekla. – Imeti žensko po strani. – Ni imel kamo svoje glave položiti*; izstopajo številni prenosni, preimenovanja in pregovori, npr.: *Telo bo zdravo in čvrsto ko gliva. – Prinesti deviški venec k poroki. – Červ drevo sreče podjeda. – Grejo senco poskušat, ktera je boljši, orehova alj hrastova. – Za koso smerti ne raste roža u verti. – Lenoba je najgrši bolezen.*

⁹ Analizirane so pridige, ki sem jih leta 2000 jezikovno priredil na željo teologa Marjana Turnška, vicepostulatorja v Slomškovem procesu beatifikacije in urednika pri Slomškovi založbi; šlo je za poskus, kako Slomška jezikovno čim bolj približati današnjemu bralcu in kako predstaviti njegovo misel v sodobni slovenščini. Pridige so izšle v knjigi *Krščanska beseda Antona Martina Slomška* (2000). V literaturi poimensko ne navajam teh pridig (nekatero med njimi so že bile objavljene, nekaj pa je tudi prvič natisnjenih), saj so bibliografski podatki dostopni v navedeni knjigi.

2.1.2 Besedje je prava zakladnica, ki jo bo potrebno pri Slomšku v prihodnje natančno raziskati. Gre za zanimive arhaične besede, po katerih je Slomšek znan v našem slovaropisju. Pleteršnikov slovar opozarja na številne izraze, ki so označeni s kvalifikatorjem *Slom.* – velikokrat gre za besedne zveze, ki so znane samo iz Slomška, npr. *ponidoma: denar ponidoma tratiti, Slom.* Slomšek je v svojih spisih uporabljal veliko zastarelega ali starinskega besedja, ki še živi v naših slovarjih od Pleteršnika naprej, npr. *babela, blagovoliti, bogatija, borišče, čestniti, darovnik, dika nebeška, gizdost, gostač, hušvanje, izkojiti, juterna, korar, ložje, malički zapopadek, marternik, mešnik, noša, obutela, omladiti se, parna, plevnik, poduk, popaka, prihranljivost, serci in babele, sinovec, siromaški, skopec, stariši, štrija, zakonšek in zakonšica, zvonikar, zmesni kruh*; izstopajo njegove zanimive besedotvorne rešitve kot *bajtlar, besedovati, črkarija, družban, duhovsko spanje, fačecek, meglenjak, obutel, trapaste device, ubožnica, zberljivost, žrelica*, in številni narečni izrazi, s katerimi je širil slovensko besedišče, npr. *darovnik, deca, den, fačuk, jutre, kožuhati, mešnik, okovariti, parna, pivola, pukša, tokati se, večerka*; nekaj je tudi prevzetih besed, največ iz nemščine, npr. *cuker, brajdelc, dila, far, gnada, kišta, likeb, pušcl, rajtati, šparovka, švarati, žegen, žok*, in madžarščine kot *deca, jezer, kinč, oroslan*. Opozarjam tudi na oblikovanje slovenskega besedišča sredi 19. stoletja, pri katerem je Slomšek tvorno sodeloval, ko je zapisoval dvojnice in tako iskal primernejše slovensko besedje: *bolnišnica – špital, delitva – talenga, izvirni greh – porodni greh, jedilni list – jestvenik, krivi nauki – slabi vzgledi, oporoka – testament*.

2.1.3 V glasoslovju je najbolj opazno nedosledno zapisovanje polglasnika; ob zlogotvornem *r* je dosledno zapisan: *mertvi, smert, poskerbimo, terg*, prav tako pa ostaja tudi v neimenovalniških sklonih kot *škrateki, koščeke*, nekajkrat pa je izpuščen v samostalniških priponah *-(e)c* in *-(e)k*, npr. *Frančišk, studenc*. Slomšek močno niha tudi pri zapisovanju palatalnega *lj*: *jemlejo, nedela, škodljivo, zgubleno, življenje; kralj, kraljestvo, na zemlji*¹⁰ in *nj: dopolnujejo, posledno, pahnen, zadno; Terbonje, življenje*,¹¹ soglasniške skupine *šč*: *keršanska čednost, na plesišah, nevošljivost, milošnja; kerščanstvo, košček, prebivališče*¹² in pisavi prvotne soglasniške skupine *čt* namesto novejše *št* pri števniku *četero, četiri*. Prisotni sta tudi moderna vokalna redukcija, npr. *clo, djal, dnar, ktero, misjona, prijatlu, spovedli*, in delna vokalna redukcija, npr. *keдар, mladeneč, naj raji, vidili*, ter pisava priponske oblike *-v(e)c* namesto *-l(e)c*: *malikovavec, izpraševavec, morivci*,

¹⁰ Vzhodnoštajerski knjižni jezik je pod vplivom štajerskega narečnega soglasniškega sistema poznal samo srednji *l* (palatalni je otrdel), zato praviloma niso pisali dvočrkja *lj*. Slomšek se je tega zavedal, zato je po vzoru osrednjeslovenske norme poskušal tudi pisno razločevati med *l* in *lj*. Iz primerov je razvidno, da ni bil vedno uspešen, nekajkrat pa je pri nepolnopomenskih besednih vrstah namesto srednjega *l* hiperkorektno zapisal dvočrkje *lj* (*alj, nikolj, toljko*).

¹¹ Praviloma je palatalni *nj* pri Slomšku otrdel v *n*, posebnost pa so nekateri prislovi, v katerih je prišlo do anticipacije (*nekdajni, sedajni, znotrajni*).

¹² Slomšek je pred uvedbo novih oblik praviloma zapisoval soglasniški sklop *šč* kot *š*, po letu 1850 pa ga je začel nedosledno zamenjevati s *šč* – od tod tudi dvojnice tipa *keršanstvo – kerščanstvo*.

kupčevavci, plesavka. Opozarjam še na nekatere posebnosti, npr. na neupoštevanje premene po zvonečnosti: z *pestjo*, z *sebo nesti*, z *kolikim veseljem*, rabo konzonantskih skupin *pt (ptuj)* in *čr (črez)*, pisavo protetičnega in sekundarnega *j*: *jišejo, jiskati; najšel, nikolj, ojštro*, pisavo predpanskega *v* namesto *u*: *vkazal, vboštvo, vkradel, zavžijem*, protetičnega *v*: *vučenik, vupanje, razvujzdan*, in zapisovanje *solnce, solnčni*.

2.1.4 V oblikoslovju še niso upoštevane t. i. nove oblike, npr. *lastniga serca*, z *cvetjam noviga veselja, otrokam, nar več vbožcev, na svojim kraji, po obsegi*, samostalniki *nebesa* uporablja v ženskem spolu: *nebesa se bodo odprle, nebesa so tako lepe*, potrjena je pluralizacija: *dve njive*, orodnik ednine ženskega spola ima značilno vzhodnoslovensko končnico *-oj*: z *enaj žlicoj*. Slomšek še uporablja starinsko vikalno množino oz. 3. osebo ednine moškega spola pri omenjanju spoštovane osebe: *Oče župan so ojster pa tudi pravičen mož. – Mešnik R. K. pišejo, de so berača poznali. – Moja rajna mati so me učili*. Ujemalni pridevniški prilastek pogosto stoji za odnosnico, npr. *kralj nebeški, dobrota božja, zanikernost duhovska, grehov beraških*, ko Slomšek želi stilno zaznamovati besedno zvezo. Stopnjevanje pridevnika z obrazili *-ši, -ji -ejši* še ni urejeno, opisno pa pri presežniku še niha med *naj* in *nar* ter pisavo obeh členkov skupaj ali narazen: *boš srečnej, lahkej noge, boljših časov; naj žlahneji, nar starej stvar, narbolji juterna, naj večo bogastvo*. Svojilnost izraža še z roditeljskim: *Glas je bil svetega Jeronima. – Očeta in matere blagoslov. – Molitev je berača delo*.

Pri glagolih je zanimivo, da Slomšek izenači glagolsko vrsto pri oblikah, ki jih piše dvojnično priredno, npr. *tožujejo in obrekujejo, hropati in stokati*, praviloma pa zapisuje tudi dolgo, narečno obliko za prvo in tretjo osebo množine pri sedanjiku, npr. *ogledajmo si, pogledajte*. Sedanjik je v 3. osebi množine pogosto zapisan s kratko obliko, npr. *sede, skerbe, zaneso; norijo, vučijo*, pomožnik *biti* pa je za 2. in 3. osebo dvojine in 2. osebo množine v prihodnjiku prevzel tematske oblike, npr. *bota, bota, bote*, v 3. osebi množine pa analogno končnico *-jo*: *bojo*. Prisotno je močno nedoločniško izražanje, in sicer predvsem nedoločniško skladijsko strnjanje in raba nedoločnika po nemškem skladijskem vzorcu: *Cesar to videti se razjoka in mestu prizanese. – Ker pa iztradancu ni več pomagati, ga opomnejo, naj se z Bogom spravi. – Lokman, imenitni mož, si ni imel z čim obutele kupiti, in je bil silo žalosten bos hoditi. – Vsak gospodar, gospodinja ima biti čuvaj svoje hiše*. Skladijsko strnjanje je možno tudi z deležji na *-č* in *-ši*: *Odgovoril je rekoč. – Po tem takem lahko spoznaš, keršanska duša, zakaj keršanski misionarji vse zapustivši gredo križem sveta božje kraljestvo razširati*; prepoznavno slogovno sredstvo pa je tudi izpuščanje pomožnika: *Veliko poklicanih, pa malo zvoljenih. – Bolje z Lazarjem poterpeti, kakor goreti. – Otroci so dobro podučeni in se čedno vèdejo; mladina pametna in sramožliva, ki v strahu božjim živi; možje modri, žene poštene, cérkve lepe, daleč okrog šola slovi, in veselo je v Dobrolje k službi božji priti*.

Pri števniku opozarjam na obliko za števniki *tisoč*; Slomšek je zapisoval različne osnove: *tisuč, tavžent in jezero*.

Vezniki in druge nepolnopomenske besedne vrste imajo drugačno glasoslovno podobo: *ako, alj, jeli, kamo, kde, kder, kderkolj, kedar, kojo, kojega, kteriv, temuč; domu, konci, lahko, nikolj, polahoma, ponidoma, vjutra, zapstoj*; od današnje knjižne norme pa se pogosto razlikuje tudi raba predlogov: *Od njega že Mojzes v bukvah stvarjenja piše, od njega že Kristus govori. – Kdor hoče v srečen zakon priti se ne sme po dnarje, ne po golo lepoto ženiti. – Stopiti na sodbo. – Toževati čez. – Razodeva se obličje v obličje. – Svetil se bo v sredi angelov. – o naj večih svetkih, – od same lakote.*

2.1.5 Besedni red ima posebno vlogo v Slomškovem retoričnem slogu. O njem je pisal že Ilešič (1900: 257–265),¹³ ko je razlagal, da je najopaznejša Slomškova stava povedka na koncu stavka. Levstik je grajal tak besedni red v *Napakah slovenskega pisanja* (Novice, 1858), Ilešič pa je dokazal, da gre pri Slomšku večinoma za premišljeno odločitev večšega govornika, ki poskuša tudi v nevezanem govoru izrabljati učinke rime in tako dodatno ustvarjati občutek, da njegove misli zvenijo še posebno lepo: *Kdor hoče prav srečno živeti, mora modro glavo pa srečno srce imeti. – Lahko je v nesrečo priti, težko iz nesreče uiti. – Hočeš veselo in srečno živeti, uči se potrpeti.* Povedek na koncu stavka je pri Slomšku pogosto stilno zaznamovano sredstvo jezika, s katerim dosega glasovno orkestracijo.

2.1.5.1 Stilno zaznamovan besedni red opozarja tudi na glavno značilnost Slomškovega sloga, tj. na posebej urejene skladenjske enote povedi. Njegovo stavčno figuraliko na poseben način določa kopičenje v skladnji, in sicer se pojavlja več priredij (vezalna in pojasnjevalna) v eni povedi: *Začni takemu praviti od duhovskih, božjih in večnih resnic: on te bo debelo gledal; tvoj nauk se ga ne prime, in temu se čuditi ni; vosek njegovega serca je že prekamenit*; stavčno fonetiko nakazuje drugačna raba ločil, zlasti podpičja kot nekončnega ločila in dvopičja, ki izpostavlja v povedi tudi nedoločniški polstavek kot *in temu se čuditi ni*; le-ta je prepoznavni govorniški stilem v Slomškovih pridigah kot *Ni prestara, ne premlada; nje vosek je ravno prav nauke lahko prijeto in zvesto ohraniti*, ravno tako kot zvalniški pastavek, *Bučelice zale, mravlice male, naj bi ve govoriti znale, bi šolarje pridne biti učile. – Deca! skerbite, da bote mladeniču Jezusu podobni. – Mladenči in dekllice! jasno jutro je, zlata zarja vam sija.*

2.1.5.2 Slomškov govorniški slog določajo tudi številne skladenjske enote povedi in zveze povedi, ki jih povezujejo in pomensko določajo vzporednosti in nasprotja. Gre za ponavljanja po določenem vzorcu – *mala ptičica – velika postojna; mило žvrgolenje – mogočen krohot; mali pastir – grozovitni lev; grozovito rjojenje – mili glas zvonov – strahoviti grom*, ki stilno učinkuje, ko Slomšek z

¹³Fran ILEŠIČ opozarja na Slomškov slogovni postopek, ki tudi v pripovedništvu zelo spominja na verzifikacijo. Ob povedku na koncu stavka predstavi še naslednje značilnosti Slomškovega ritmiziranega sloga: (1) v svojilni pridevniški zvezi je svojilni roditelj pred odnosnico, (2) obrnjeni besedni red, (3) dvojna obrnjenost pri hiazmih, (4) naslonka na začetku besede, (5) pogosta raba ukrasnih pridevnikov in metafor – »[...] evo ga govornika z rimami!« (259).

njegovo pomočjo razvija in učinkovito napoveduje misel o jeziku kot največjem božjem daru:

Ves svet je velik tempelj božji, od sončnega vzhoda do zahoda se njemu čast in hvala poje in vsaka stvar veličasti Vsemogočnega sveto ime. Mala ptičica (slavuj) v zelenem grmu, ki ponoči milo žvrgoli; velika postojna po planinah, ki visoko pod nebom leta in se po hribih in dolinah s svojim mogočnim krohotom glasi. Mali pastirec, ki na paši na svojo stranščico piska, kakor grozovitni lev v puščavi, ki grozovito rjove, mili glas zvonov in orgel sladko petje v sveti hiši božji; tudi črvič mali, naj ga ravno ne slišimo, kakor grilče drobni po svojem jeziku Stvarniku svojega veličasti; najlepši pa človek, kateremu je Stvarnik jezik dal, da bi mu z jezikom čast in hvalo pel. (Slomšek 2001: 65.)

2.1.5.3 Kot prepoznavno slogovno sredstvo se v Slomškovih besedilih pojavljajo tudi izražanje oživiljene preteklosti s t. i. dramatičnim sedanjikom, stilno zaznamovano sosledje časov, pogosta raba velike povedi in sostavčja, kar je lepo razvidno iz naslednjega primera:

Izraelsko ljudstvo je skoz veliko pušavo v' obljubleno deželo šlo. V' sredi pušave ga sovražni Amalekiti primejo, ino ga hočjo pobiti. Mojzes vkaže Jozvetu, naj z' svojimi vojaki nad sovražnike seže, on pa zjutraj zgodaj z' dvema možama na verh neke gore gre molit. Biti se začno. Dokler Mojzes svoje roke povzdignjene derži Izraelci premagajo. Kedar roke spusti, Amalekiti Izraelce posilijo. Aron ino Ur ki sta na gori z' Mojzesam bila, ino vidila, de so Mojzesu roke slabele, mu od vsakiga kraja roke podpirata, dokler je Božje ljudstvo svoje sovražnike srečno premoglo. (Slomšek 1840: 54.)

3 Zaključek

3.1 Slomšek je izhajal iz teološke utemeljitve (slovenskega) jezika, ki jo je sprejel ob poglobljenem branju svetega pisma, hkrati pa je jezikovno vprašanje izenačeval z narodnostnim, saj je položaj slovenskega jezika povezoval tudi z usodo Slovencev v Avstro-Ogrski. Svoj jezikovni nazor je začel oblikovati ob spremljanju in raziskovanju kulturne, knjižne in jezikovne zgodovine na Slovenskem, stvarnem prepoznavanju sociolingvističnih razmer v Avstro-Ogrski v prvi polovici 19. stoletja in odličnem obvladovanju slovenskega jezika. V t. i. abecedni vojni se je med soočanjem Kopitarjevega »verističnega« in Čopovega »hermetičnega« jezikovnega koncepta odločil za Kopitarjevo idejo o »ljudski« osnovi slovenskega knjižnega jezika – ker pa je upoštevala predvsem pokrajinske gorenjske in (delno) dolenske jezikovne posebnosti, jo je Slomšek nadgradil s svojim občutenim razumevanjem jezikovnih razmer na slovenskem narodnostnem in jezikovnem obrobju. Njegova srednja pot je namesto skrajnosti ponujala »klasiko«, ki jo je bilo mogoče doseči tako, da se literarni jezik ni spuščal v narečje, ampak se je iz njega dvigal v t. i. omikani jezik. Slovenski pesniki in pisatelji morajo pisati visoko literaturo v primernem jeziku, prav tako pa je potrebno pomagati bralcem, da tako

slovenščino razumejo. Torej: ne babilonska zmešnjava slovenskih narečij, ne prevlada osredja nad obrobjem, tudi ne umetno ustvarjen jezikovni sistem, ampak živ knjižni jezik, ki zavestno presega samo ozke osrednje- ali vzhodnoslovenske jezikovne okvire.

3.2 V prvi polovici 19. stoletja, ko sta na Slovenskem soobstajali dve knjižni različici (osrednje- in vzhodnoslovenska) s številnimi pokrajinskimi odstopanji (gorenjska, dolenjska, koroška, tudi primorska; vzhodnoštajerska, prekmurska), je preudarno zavračal jezikovni partikularizem in se zavzemal za poenotenje slovenske knjižne norme. Zavračal je razdruževalne skrajnosti v Metelkovi in Dajnkovi slovnici, strinjal pa se je z združevalnimi poskusi v Murkovi in kasneje predvsem Murščevi slovnici. Središčnemu jeziku je sicer priznaval vodilno vlogo zaradi daljše knjižne tradicije, ni pa zagovarjal njegove prevlade. Slomšek je bil tudi glede tega umirjen zagovornik srednje poti – zavzemal se je za postopnost, tj. za medsebojno približevanje osrednje- in vzhodnoslovenskega knjižnega jezika, za prevzemanje iz obeh jezikovnih sistemov in preraščanje v (novo) enotnoslovensko knjižno normo.

Literatura

- Arhiv za zgodovino in narodopisje 1, Slomškova pisma, 1930–1932.* Maribor: Zgodovinsko društvo Maribor.
- Etbín BOJC, 1932: *Slomšek naš duhovni vrtnar.* Ponatis iz Slovenskega učitelja. Ljubljana: Leonova družba.
- Vinko BRUMEN, 1936: *Blaže in Nežica. Kulturno-pedagoški pomen Slomškovega dela.* Maribor: Tiskarna sv. Cirila.
- Vekoslav GRMIČ, 1989: Slomškovo prebujanje slovenske narodne zavesti in ustanovitev bogoslovnega učiteljskega v Mariboru. *Znamenja XIX/5.* 417–422.
- – 1999: Idejne osnove Slomškovega prizadevanja za šolstvo. *Pedagoški pogledi na Antona Martina Slomška.* Ljubljana: Slovenski šolski muzej. 25–31.
- Fran ILEŠIČ, 1900: O Slomškovem slogu. *Popotnik XXI.* 257–265.
- Marko JESENŠEK, 1996: Borko in vprašanje prekmurskega jezika. *Borkov zbornik.* Ur. M. Jesenšek – V. Vrtnjak. Maribor: Slavistično društvo Maribor (Piramida). 113–126.
- – 1998a: Nekateri oblikoslovno-skladenjske značilnosti vzhodnoštajerskega knjižnega jezika 19. stoletja. *Dajnkov zbornik.* Ur. M. Jesenšek – B. Rajh. Maribor: Slavistično društvo Maribor (Zora 3). 93–110.
- – 1998b: Jezik prekmurskih abecednikov in učbenikov v 19. stoletju. *Slovensko-madžarski jezikovni in književni stiki od Košiča do danes.* Ur. I. Nyomarkay – S. Lukač. Budimpešta: Košičev sklad. 121–138.
- – 2000: Posodobljeni Slomšek. *Krščanska beseda Antona Martina Slomška.* Ur. M. Turnšek. Maribor: Slomškova založba.
- Franč KOSAR, 1997: *Anton Martin Slomšek knez in škof lavantinski.* Ponatis iz Drobtinic 1863. Maribor: Slomškova založba.

- Franc KOVAČIČ, 1962: *Služabnik božji Anton Martin Slomšek knezoškof lavantinski*. Ponatis. Buenos Aires: Baragovo misijonišče.
- Franc KRAMBERGER, 1971: *Osrednje teološke resnice v Slomškovem oznanjevanju*. Inavguralna disertacija (Delni natis). Maribor: Škofijski ordinariat.
- Krščanska beseda Antona Martina Slomška*, 2000. Ur. M. Turnšek. Maribor: Slomškova založba.
- Mihael LENDOVŠEK (ur.), 1876–1899: *Ant. Mart. Slomškega Zbrani spisi I–V; VI*. Celovec: Mohorjeva družba; Maribor: Kat. tisk. društvo.
- Jošt MARTELANC, 1974: *Pastoralna pedagogija škofa Antona Martina Slomška*. Inavguralna disertacija. Rim.
- Anton MEDVED, 1900: *Knezoškof lavantinski Anton Martin Slomšek*. Celovec: Družba sv. Mohorja.
- Murkov zbornik*, 1998. Ur. M. Jesenšek. Maribor: Slavistično društvo Maribor (Zora 9).
- Martina OROŽEN, 1996a: Teoretični in praktični jezikovni nazori Slomška. *Oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 103–119.
- – 1996b: Kako pojmovati Kopitarjevo opredelitev za ljudsko osnovo slovenskega knjižnega jezika. *Oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 51–62.
- – 1996c: Molitveni obrazci starejših obdobij v osredneslovenskem in vzhodnoslovenskem knjižnem jeziku. *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 80–102.
- – 1996č: Prekmurski knjižni jezik. *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 356–372.
- Janez POLJANEC – Franc HRASTEJI, 1962: *Knjiga o Slomšku*. Celje: Mohorjeva družba.
- Matejka RAJH, 2001: *Raba samostalnika, pridevnika in glagola v Slomškovih pridigah*. Diplomatska naloga. Maribor: Pedagoška fakulteta.
- Anton Martin SLOMŠEK, *Inbegriff der slowenischen Sprache*. Rokopis v UKM, sig. MS 167.
- – 1821: *Napeljavni govor k Slovenskimu zboru 1821*.
- – 1840: Keršanska beseda per novi maši častivredniga gospoda Stepišnik Jakoba. *Mnemo-sünon slavicum*. Glanforti. 141–154.
- – 1862: Vaje cerkvene zgovornosti. *Drobtinice za leto 1862*. Maribor: Ravnateljstvo Lavantinskega semenišča. 3–46.
- – 1939: *Knjiga njegovih misli in življenja*. Ur. T. Debeljak. Ljubljana: Založba Tabor.
- – 2001: *Tri pridige o jeziku*. Pripravil J. Faganel. Celje: Mohorjeva družba.
- Jože TOPORIŠIČ, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Vesna VOGLAR, 2001: *Jezikovne značilnosti izbranih Slomškovih besedil*. Diplomatska naloga. Maribor: Pedagoška fakulteta.

SLOMŠEK'S LANGUAGE VIEW AND STYLE

SUMMARY

Slomšek's language view was formed by studying the works of Dobrovsky and Kopitar. In particular, he followed Kopitar's idea of an original Slovene basis of the standard Slovene language,

to which he added by his own efforts to promote cultivated written and oral expression as well as by his commitment to grammatical correctness. His grammar book *Inbegriff der slowenischen Sprache* has never been printed (the manuscript is kept in the University Library, Maribor), but it proves that in the first half of the 19th century, Slomšek was active in the formation of a uniform Slovene standard norm: he declined the attempts to standardize several variants (Metelko's Central Slovene, Dajnko's Eastern Styrian, Carinthian, and Prekmurje variants of the Slovene standard language), and advocated a uniform norm for the entire Slovene territory (among the Styrians, Slomšek was, apart from Krempl and Murko, the only one to resist Dajnko's language plans for the Slovenes living between the Drava and the Mura rivers). He remained faithful to his linguistic orientation as a grammarian, translator, textbook writer and preacher: the folk language remained the foundation on which Slomšek built his idea of a uniform language norm, which was to unite all Slovenes linguistically.

Slomšek's style is characterized by interesting set phrases from the Slovene folk language, e.g. *pri v nič*; among these, numerous figurative and metonymical expressions as well as proverbs are noticeable, such as *Telo bo zdravo in čvrsto ko gliva*. His vocabulary is extremely rich, including phrases which can only be found in Slomšek's writing, e.g. *ponidoma: denar ponidoma tratiti*. Slomšek uses many dated or archaic expressions which can still be found in Slovene dictionaries from Pleteršnik onwards, e.g. *borišče, dika nebeška, malički zapopadek, serci in babele, večerka, marternik, zvonikar, plevnik, parna, darovnik, skopec, zakonšek in zakonšica, zmesni kruh*; noticeable here are his interesting word-formational solutions such as *ubožnica, obutel, duhovsko spanje, besedovati, trapaste device*. Also worth mentioning is the creation of Slovene vocabulary of the mid-19th century, in which Slomšek took an active part by recording double forms and thus helping to find more suitable Slovene words, e.g. *oporoka – testament, delitva – talenga, bolnišnica – špital, jedilni list – jestvenik, krivi nauki – slabi vzgledi, izvorni greh – porodni greh*. His morphology disregards the so-called new forms, e.g. *lastniga serca, z cvetjam noviga veselja, otrokam, nar več vbožcev, na svojim kraji, po obsegi*, there is evidence of pluralization as in *dve njive*, the instrumental case of feminine singular forms takes the ending *-oj*, typical of Eastern Slovene, e.g. *z enoj žlicoj*, and Slomšek still uses the archaic polite plural verb form for the 3rd person masculine singular when referring to a person of respect, e.g. *Oče župan so ojster pa tudi pravičen mož*. Possession is expressed by using the genitival case, as in *Glas je bil svetega Jeronima*. Very frequent is the use of infinitival forms, mainly syntactic clustering of infinitives and the use of the infinitive following a German syntactic pattern, e.g. *Cesar to videti se razjoka in mestu prizanese*. A characteristic stylistic trait is the ellipsis of the copular verb, as in *Veliko poklicanih, pa malo zvoljenih*.